

Bc. Helena CEDLOVÁ, *Hospodaření města Rakovník v první polovině 17. století*. (Bakalářská práce Ústavu archivnictví a pomocných věd historických, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích). České Budějovice 2022, 61 s. včetně příloh.

Posudek oponenta bakalářské práce

Dějiny českých královských měst v raném novověku představují v naší historiografii už několik desetiletí jednu z velmi zajímavých oblastí výzkumu. Přesto není mnoho prací, které by se zaměřovaly primárně anebo dokonce speciálně na ekonomickou sféru a na hospodářství měst a jejich obyvatel, případně i okolního regionu, jehož společenským a často i správním, ale především hospodářským, výrobním a obchodním centrem takové město obvykle bylo. O to záslužnější je, že se Bc. Helena Cedlová rozhodla zasvětit svou absolventskou práci nazvanou *Hospodaření města Rakovník v první polovině 17. století* právě tomuto velmi složitému směru bádání.

Předložená bakalářská práce je rozčleněna do několika kapitol. V úvodu autorka osvětluje badatelský záměr, stejně jako informační a pramennou základnu, kterou měla k dispozici. Druhá kapitola je věnována stručnému kompilativnímu souhrnu dějin Rakovníka, a současně i dosavadního bádání o něm. Ve třetí kapitole je pojednáno o fondu Archiv města Rakovník, který byl pro přípravu práce stěžejní, zejména pak o jeho poněkud nešťastných osudech až do poloviny 20. století. Čtvrtá kapitola je zasvěcena opět kompilativnímu výkladu o městské správě v Rakovníku do poloviny 17. století a o tamních městských knihách a s nimi spojených specifikách a peripetiích. V nejrozsáhlejší páté kapitole, která představuje jádro předložené práce, se autorka věnuje rozboru rakovnického městského hospodářství (v práci použit termín „hospodaření“), které zde rozděluje na řemesla a živnosti (s. 25–29), na městské příjmy (s. 29–33), na dluhy a rukojemství města za různé (zejména panovnické) závazky (s. 33–37), na oblast berní a kontribuční (s. 37–40) a konečně na městské výdaje (s. 40–42). Zcela je opomenuta oblast tržní (?!), z které městu s tržním právem (na týdně, výroční a specializované trhy) plynuly nemalé pravidelné příjmy z pronájmu tržních míst a z dalších s trhy spojených poplatků (nedochované prameny?). Navíc autorka nerozlišuje mezi hospodářstvím městským (tj. obce jako celku) a hospodářstvím měšťanů (jejich soukromými aktivitami a živnostmi), což je silně matoucí, neboť i katastrofy při jejich zdaňování tyto dvě oblasti striktně oddělovaly. V závěru autorka stručně shrnuje své poznatky a závěry o zkoumaném tématu.

Po stránce metodologické jde o práci pojatou velmi netradičně, a to právě v případě páté kapitoly, která vychází ze zkoumání archivních pramenů k rakovnické historii. Většina autorů ekonomiku královských měst doposud rozdělovala do několika základních oblastí, a to v první řadě na soukromé ekonomické aktivity měšťanů a poté na vlastní hospodářství městské obce, které pak druhotně zahrnuje *a) městský velkostatek* (v případě Rakovníka asi malý), *b) obecní majetek nemovitý* (obecní pozemky ve městě a na předměstí, obecní budovy – radnice, škola, špitál, zbrojnice, brány, hlásky atp., obecní lesy, případně vody a vodní práva), *c) obecní majetek movitý* (klenoty, hotovost, listinný archiv, pohledávky vůči dlužníkům apod.), *d)*

obecní důchody (příjmy řádné a mimořádné, výdaje řádné (obligatorní a běžné) a mimořádné, *e) obchodní a komerční oblast* (týdenní trhy, jarmarky, specializované trhy, monopoly, městské podniky aj.) a konečně *f) majetek „mrtvé ruky“ nebo tzv. právo postranní*, což obec pouze spravovala, případně z obecních příjmů dotovala, ale neměla odtud užítky ani s těmito nemovitostmi či kapitály nesměla disponovat (záduší kostelů, obročí patronátních far, zbožné fundace, sirotčí peníze a pokladna, nadace např. špitálské, školní nebo studentské, vázané kapitály např. na výstavbu radnice nebo k jinému konkrétnímu účelu atp.). Toto členění vycházející nejen ze struktury městské ekonomiky, ale i z později vydávaných komorních instrukcí pro královská města autorka nezohlednila (v BP jsou citována i data vydání některých komorních instrukcí pro věnná města, kterým Rakovník nebyl!). Patrně pod vlivem nerovnoměrně a chaoticky dochovaných rakovnických pramenů vytvořila členění vlastní, které ovšem slučuje do společných kapitol naturální, finanční, hmotné, daňové a další položky, které spolu mnohdy nesouvisely a z hlediska své právní kvalifikace ani nemohly (veřejný statek, soukromý majetek, daňové záležitosti, panovnické příjmy nebo regály). Výsledná analýza rakovnického městského „hospodaření“, ke které touto cestou autorka předložené práce dospívá, je značně problematická a nepřehledná. Otázkou však je, nakolik to lze autorce práce v její situaci „pramenné nouze“ a komplikované pandemické doby vyčítat. Nakolik lze její pokus o novátorský přístup brát jako chybu anebo spíš začátečnickou neobratnost.

Po obsahové a faktografické stránce nelze práci označit za bezchybnou. Nesporným přínosem je fakt, že ve svém jádru vychází z dosud neprozkoumaného archivního materiálu, jehož obsah autorka touto cestou aspoň zčásti zpřístupňuje badatelské veřejnosti. Přináší i nové a zajímavé poznatky: o fungování ekonomické základny ve středně velkém královském městě a mimoděk i o jejím složení, o významu sladovnictví a pivovarnictví v Rakovníku, o stupni zničení města vlivem válečných událostí, o přístupu panovnické správy k němu v každodenní praxi. Bohužel se nevyvarovala některých nepřesností či chyb. Za zásadní opomenutí považuji fakt, že v celé práci není nikde explicitně řečeno, ke které kategorii královského města Rakovník patřil. Na s. 28 (resp. 23, protože elektronické číslování stránek nesouhlasí s faktickou paginací v textu BP) se nachází formulace o tom, že až v 16. století se Rakovník stal „plnohodnotným královským městem“. Není zřejmé, co tento autorkou užitý pojem znamená a co podle jejích představ je „neplnohodnotné“ královské město. Osobně znám čtyři kategorie královských měst, a to privilegovaná, podkomořská (k nimž od 16. století patřil i Rakovník, pokud je mi známo z literatury), věnná a komorní. Toto zařazení bylo determinantní nejen pro společenské postavení měšťanů, ale také pro míru privilegovanosti konkrétního města, strukturu městské správy, její autonomii, ekonomickou sílu a v neposlední řadě i politickou moc obce plnoprávných měšťanů! Pokud by se autorka rozhodla využít komparativní metody anebo analogické postupy, pak by Rakovník samozřejmě musela ve starší době porovnávat s jinými komorními městy a po povýšení s městy podkomořskými, a využívat poznatků o jejich fungování jako vodítka k tomu, co má či nemá v rakovnické městské ekonomice hledat. Podobných pochybení a nepřesností je v práci bohužel více, proto uvedu některé příklady:

- Editor Borový se nejmenoval Karel, nýbrž Klement (s. 18, resp. 13, pozn. 81).

- Várečné právo se nevázalo k osobě či rodině, ale vždy pouze k nemovitosti, tj. k městské parcele a později v raném novověku k tzv. várečnému domu (a to dokonce i v Rakovníku, což vím, neboť jsem před lety v místních pramenech ze 17. a 18. století sama bádala).

- Várky se dělily na obecní a soukromé a pivovary, stejně jako sladovny na obecní a měšťanské (obojí velmi nepřesně na s. 28–29, resp. 23–24); proto si museli majitelé várečných práv při nároku na pořadí s várkou mezi sebou předávat tzv. kolek zpoplatňovaný obcí, o němž zde není ani slovo. Navíc byla situace v pivovarnictví a sladovnictví v Rakovníku natolik specifická, že by si byla zasloužila zcela samostatnou kapitolu.

- Clo nebylo totéž co mýto, protože clo je poplatek za pohyb zboží (dovoz, vývoz, sklad, monopol), mýto za použití zpoplatněné komunikace: průchod branou, přes most, přívoz, brod či po cestě (s. 34, resp. 29).

- Semenným olejem je asi myšlen olej semencový čili vlastně konopný (s. 34, resp. 29).

- Skutečně bylo po třicetileté válce v Rakovníku upuštěno od výběru poplatku za přijetí mezi měšťany? (s. 34, resp. 29, pozn. 177). Trvale anebo dočasně? A opravdu každému uchazeči o přijetí? Protože pak by se těžko vysvětlovalo, proč provaznický mistr Martin Vrubicus přistěhovalý z Kralovic u Plas v roce 1713 tento poplatek rakovnické městské radě zaplatit musel!

- Kopa míšeňských grošů se mohla jen sotva rovnat 70 krejcarům, ale mnohem spíše 70 zlatým (s. 36, resp. 31).

- Berně a kontribuce je ve své podstatě totéž, neboť jde v obou případech o pravidelnou a tudíž řádnou každoročně schvalovanou daň odváděnou do eráru ze zpoplatněných pozemků, případně budov (s. 42, resp. 37).

- Poddruh jakožto obyvatel města žijící v nájmu je patrně překlep, správně je podruh (tamtéž).

- Uvádíme-li cenu čehokoliv, je třeba pro přesnost uvést tzv. množstevní cenu (např. za kus, libru, polovici libry, věrtel atp.), u měny pak její nominál: „chléb bílý i režný v hodnotě 18 kr“ (s. 44, resp. 39), „cena hovězího...od 3 kr po 3 kr 5 denárů“ (tamtéž), „po 6 říšských (?!)“ (tamtéž).

Bohužel ani formální stránka práce není dokonalá. Finální redakční úprava byla asi provedena ve spěchu, neboť v poznámkovém aparátu není dodržena citační norma o užívání kurzívy (pro jistotu zde není užívána vůbec). Často využívaný inventář Jana Černého k fondu AM Rakovník není citován správně (a navíc je citován pokaždé trochu jinak), stejně jako fond sám, neboť SOkA Rakovník není samostatný subjekt, ale pouze pracoviště územně příslušného státního oblastního archivu. V textu je řada překlepů, chyb, vyšinutí z větné vazby, nerozdělených slov atp., což působí značně rušivě při čtení práce. Nicméně vzhledem k tomu, že jsem oponent a nikoli korektor, jsem při celkovém hodnocení předložené práce od těchto formalit více méně odhlížela.

Práce obsahuje i další nezbytné součásti jako seznam zkratek, seznam použitých pramenů, sekundární literatury a internetových zdrojů, seznam příloh, několik pěkně upravených tabulek či grafů a několik vhodně vybraných obrazových příloh.

Bakalářská práce Bc. Heleny Cedlové je zpracovaná poctivě a s velkou snahou, vychází z mnoha prostudovaných archivních dokumentů, s nimiž rozhodně nebylo lehké nakládat ani jim porozumět. Zdá se, že si autorka zvolila téma tak těžké a složité, že by vyžadovalo mnohem delší čas na zpracování a že by vydalo možná na práci diplomovou, ne-li na doktorskou dizertaci. Zadání nicméně naplnila, byť s chybami, a tudíž splnila požadavky kladené na tento typ absolventských prací. Doporučuji ji proto k obhajobě, ale vzhledem k poměrně velkému počtu nedostatků a ke shora uvedeným opomenutím a chybám navrhuji hodnocení stupněm **velmi dobře minus**.

V Českých Budějovicích 12. srpna 2022

doc. Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.